

Znanstveniki so ugotovili, da je vzrok za pogin jastrebom v Indiji, Pakistanu in Bangladešu učinkovina diklofenak v veterinarskih zdravilih, ki so jo vsebovala trupla goveda, s katerimi so se hranili. Diklofenak, ki so ga Indija, Pakistan, Nepal in Bangladeš prepovedali, sta lani odobrili Italija in Španija. Se iz napak nismo ničesar naučili?

Ko bo v Evropi umrl prvi jastreb,

Tekst

Maja Prijatelj Videmšek

Foto

Bruno Barthemy, Iñigo Fajardo, Ramon Elosegui

Sredi devetdesetih let so jastrebi v Indiji, Pakistanu, Bangladešu in Nepalju začeli množično umirati. V 15 letih jih je poginilo med 95 in 99 odstotkov, kar je najhitrejši upad ptičje populacije doslej. Celo dodo se je v zgodovino izumrlih vrst vpisal počasneje. »Pet pred dvanajsto« so znanstveniki ugotovili, da jastrebe mori učinkovina *diklofenak* v veterinarskih zdravilih, ki so jo vsebovala trupla goveda, s katerimi so se hranili. Države so jo prepovedale, lani pa sta isto učinkovino odobrili dve evropski državi.

Diklofenak je zdravilna učinkovina iz skupine nesteroidnih protivnetnih substanc, ki se uporablja za lajšanje znakov vnetja pri govedu,

● Beloglavi jastreb je najštevilnejša vrsta jastrebom v Evropi.

konjih in prašičih. Vsebujejo jo tudi zdravila za ljudi, ki se tržijo s številnimi imeni. V Sloveniji poznamo voltaren, naklofen, olfen, diclocloduo in dicloflex. V Indiji so diklofenak za veterinarsko uporabo registrirali leta 1994. Ker je patent zanj podjetju Novartis potekel, se je prodajal kot generično zdravilo in se hitro razširil. Približno v tem obdobju so jastrebi v Indiji, Pakistanu, Nepalju in Bangladešu začeli množično umirati.

Število treh od petih vrst jastrebom v teh državah se je v obdobju 10–15 let povprečno zmanjšalo za 97 odstotkov, kar je najhitreje zabeleženo zmanjšanje tako številnih ptičjih populacij. Tudi doda smo ljudje iztrebili počasneje. Populaciji indijskih jastrebom in tenkokljunih plešcev sta se v 15 letih zmanjšali za 97,4 odstotka, populacija sajastega plešca v manj kot desetih letih za kar 99,7 odstotka. Samo v Indiji, ki je imela v osemdesetih letih največ – okoli 80 milijonov – sajastih plešcev na svetu, je pomrlo 40 milijonov teh ptičev, danes jih je le še nekaj tisoč. Vse tri vrste jastrebom, ki jih je bilo prej v izobilju, so zdaj kritično ogrožene. Povedano drugače, jastrebi indijskega podkontinenta in južne Azije so se znašli na robu izumrtja.

Raziskave so bile sprva usmerjene k iskanju virusnih vzrokov jastrebom poginov, leta 2003 pa je virolog dr. Lindsay Oaks iz Washington State University v sodelovanju

z nevladno organizacijo The Peregrine Fund na primeru kolonij jastrebom v Pakistanu ugotovil, da umirajo zaradi nekroze ledvic, ki jo povzroča zastrupitev z ostanki diklofenaka v kadavrih goveda, s katerimi so se hranili. Populacijski model je pokazal, da se populacijski zlom jastrebom lahko zgodi že, če je na mrhoviščih manj kot odstotek živalskih kadavrov, ki vsebujejo diklofenak.

Indijska vlada je marca 2006 prepovedala proizvodnjo, prodajo in uvoz diklofenaka, Nepal avgusta istega leta, kmalu zatem še Pakistan, leta 2010 tudi Bangladeš. Diklofenak je nadomestil *meloksikam*, ki ima enak farmacevtski učinek, vendar je za jastrebe popolnoma neškodljiv. Toda škoda je bila že storjena, posledice so večplastne in grozljive, kakršne so lahko le ob človekovi odstranitvi neke vrste iz ekosistema. Vlogo čistilcev, ki jo imajo jastrebi, so prevzeli prehranski oportunisti: podgane, potepuški psi in celo leopardi, zaradi katerih se je povečalo število napadov na otroke. Zlasti nenadzorovano so se razmnožili potepuški psi, v Indiji naj bi jih bilo okoli 18 milijonov. Drugače od jastrebom, katerih prebavni trakt je končni kraj nevarnih virusov in bakterij – pH-vrednost kisline v njihovem želodcu jim omogoča prebaviti tako rekoč vse –, psi prenašajo bolezn. Povečalo se je število primerov okužb z virusom stekline, zaradi katere v Indiji vsako leto umre okoli